

професійної діяльності, неперервна самоосвіта і самовиховання мають стати найважливішими проблемами організації життєдіяльності сучасного вищу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Балагурова Т. Наукова робота учнів – міф чи реальність? // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. - 2004. - № 2. - С. 96-100.
2. Бойко Я. Організація самостійної роботи студентів у вищих педагогічних навчальних закладах // Рідна школа. - 2009. - № 10. - С.19.
3. Бондаревський В.Б. Виховання інтересу до знань і потреби до самоосвіти. - М.: Просвещение, 1985.
4. Воробйов С. Структура, критерії і рівні готовності студентів до творчого розв'язання дидактичних задач // Рідна школа. - 2002. - № 2. - С.42-44.

5. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / Харк. держ. пед. ун. ім. Г.С. Сковороди. - 2-ге вид., доп. - Х.: О.В.С., 2000.

6. Морозова Н. І. Учителю о познавательном интересе. - М.: Знание, 1979.

7. Посталюк Н.Ю. Творческий стиль деятельности. Педагогический аспект. Изд.-во Казанского университета, 1989. - 205с.

8. Щукіна Г.І. Проблема пізнавального інтересу в педагогіці. - М.: Педагогіка, 1971.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Уйсімбасва Наталія Василівна – кандидат педагогічних наук, ст.викладач кафедри педагогіки КДПУ ім. В.Винниченка.

Наукові інтереси: дослідження проблем формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Інна ФАЙНМАН (Кіровоград)

У статті розглянуто самореалізацію особистості як багатогранну психолого-педагогічну проблему. Визначено підходи до розуміння самореалізації, характеру та змісту цього явища, а також визначено її відмінності від інших споріднених, але не тотожних їй понять.

В статті рассматривается самореализация как многоаспектная психолого-педагогическая проблема. Определены подходы к пониманию самореализации, характера и сущности данного явления, а также выделены ее отличия от других сходных, но не равноценных ей понятий.

Ключові слова: самореалізація, сутнісні сили особистості, активність, діяльність, самовираження, саморозвиток, самодійснення.

Основною ідеєю сучасного стану розвитку суспільства є утвердження відношення до людини як до найвищої цінності буття, характерними є розгляд особистості як цілісної системи, що постійно розвивається, створення умов для розвитку сутнісних сил особистості, її духовного та особистісного потенціалу. Головним засобом розвитку гуманістичної сутності людини, що на етапі реформування усіх сфер суспільної життєдіяльності набуває особливого значення, є освіта. Таким чином, зараз у сфері освіти, в її теоретичних та практичних дослідженнях, дуже яскраво висвітлюється позиція суб'єктної значимості студента. Саме в цьому контексті розглядаються проблеми самореалізації студентів та формування їхньої готовності до самореалізації в подальшому професійному житті.

В останні роки різко збільшився дослідницький інтерес до проблеми самореалізації особистості серед вітчизняних та зарубіжних науковців. Однією з особливостей проблеми самореалізації є недостатня визначеність цього поняття,

розмитість його меж, різні розуміння цього феномену за його формою. Крім того, складність вивчення самореалізації полягає ще й в тому, що її неможливо спостерігати об'єктивно людським оком, а можливо побачити лише її ефекти та результати, які відображені у психіці суб'єкта. Таким чином, дослідження проблем самореалізації мають багатифункціональний характер і тому притаманні багатьом наукам про людину: філософії, соціології, психології, педагогіці тощо.

Філософський зміст проблеми самореалізації досліджували А.К.Ісаєв, В.І.Муляр, Н.Л.Кулик, Н.І.Шаталова, Л.Н.Коган, тощо. Психолого-педагогічні аспекти самореалізації розкриті в роботах Л.О.Коростильової, Е.В.Галажинського, Д.О.Леонтьєва, Є.Є.Вахромова, Л.В.Цурікової та інших науковців. Дослідженням питань самореалізації займалися представники різних наукових шкіл, однак й досі не існує єдиної концепції самореалізації, оскільки кожен дослідник розглядав лише певні аспекти цього явища у колі своїх наукових інтересів. Для глибокого проникнення в сутність питання необхідний міждисциплінарний синтез знань про людину.

Мета статті полягає у обґрунтуванні особливостей самореалізації як багатогранної психолого-педагогічної проблеми. Досягнення мети передбачає вирішення наступних завдань: 1) дослідити витоки виникнення поняття самореалізації; 2) виокремити самореалізацію серед інших споріднених, але не тотожних їй понять та визначити їхні відмінності; 3) розглянути різні підходи до розуміння самореалізації, її характеру та змісту.

Не зважаючи на те, що проблема самореалізації є достатньо новою для сучасної педагогіки, вона має глибинні витoki виникнення. Тому, необхідно розглянути її соціально-філософський аспект перед тим, як виходити на психолого-педагогічні напрями дослідження.

Основу *філософського аналізу* проблематики самореалізації заклала ще найдавніша релігійно-філософська думка. У Давній Греції були сформульовані основні проблеми філософії людини, її сутності та природи. Хоча самореалізація не є окремим питанням, однак її аспекти вже розглядалися Сократом, Платоном, Аристотелем. Подальший розгляд питань, пов'язаних з проблемою самореалізації, знайшов відображення в працях мислителів середньовіччя, у яких сутність людини розглядається через призму відношення до Бога. В іншому аспекті розглядалася проблема самореалізації в епоху Відродження. Відмінності пов'язані з виокремленням поняття особистості та наданні їй права творити власну долю.

Наукове обґрунтування проблема самореалізації отримала в класичній німецькій філософії і найбільш широко була розкрита Г.Гегелем. Він вважав, що потреба в самореалізації є головною потребою особистості, оскільки всі інші витікають із прагнення людини «усвідомити внутрішній і зовнішній світ, представляючи його як предмет, в якому вона пізнає своє власне Я». Гегель вперше підкреслив, що внутрішнє в особистості (її помисли, бажання, прагнення) об'єктивується саме завдяки діяльності.

Ряд сучасних філософів (Л.А.Цирьова, А.К.Ісаєв), аналізуючи історико-філософський контекст, виокремлюють два філософських підходи до проблеми самореалізації: есенціалістичний та екзистенціалістичний, які ґрунтуються на протилежних концепціях людини та людської свободи [6, с.16]. Есенціалістична концепція (Аристотель та його послідовники) визначає самореалізацію як реалізацію людської сутнісної природи, яка об'єктивно передуює особистісному буттю. Екзистенціалізм спирається не на людську природу, а на саме існування людини. Стверджується, що немає ніяких природних початків, які б визначали, що може розвинути в процесі буття, а людина сама вирішує чим вона буде далі і в якому руслі розвиватися [6].

В цілому, не дивлячись на давню історію розгляду проблеми самореалізації особистості, глибший аналіз змісту цього процесу роблять сучасні філософи, спираючись на попередні доробки та положення Аристотеля, Гегеля. В кінці 1970-х років, відбувається розробка

понятійного апарата і самореалізації надається статус філософської проблеми.

Філософами проблема самореалізації пов'язується з уявленнями про сутнісні сили людини (хоча і немає єдиної думки щодо розуміння останніх) і розкривається через поняття діяльності та опредмечування. Так, В.І.Муляр визначає самореалізацію як індивідуальний процес діяльнісного опредмечування сутнісних сил особистості, що здійснюється у відповідності до вимог культури. Досить близьким у своєму розумінні самореалізації до В.І.Муляра є Н.Л.Кулик. Він розглядає співвідношення поняття самореалізація, реалізація та самоствердження і вважає, що якщо індивід діє через волю обставин, то це реалізація, а якщо згідно з власною волею, то це самореалізація. Самореалізація відрізняється від самоствердження тим, що самореалізація – це основний життєвий процес особистості, в якому вона розкриває і повно реалізує свої можливості, здібності та саму себе, а самоствердження – це процес здійснення особистістю свого Я в діяльності, результатом якої є суспільно значущі цінності. Таким чином, різниця між самореалізацією та реалізацією полягає в наявності або відсутності власної волі у виконанні дії, а самореалізація та самоствердження відрізняються характером результату діяльності. І.Ведін наголошував на потребнісній сутності самореалізації («Потребность самореализации и есть потребность реализации человеком смысла своего бытия»), розглядав самореалізацію як реалізацію творчих можливостей силами самої особистості і аналізуючи процес творчості та самотворчості звертався до 4 поєднань: хочу і можу, не хочу і не можу, хочу, але не можу, можу, але не хочу.

Тлумачення самореалізації через поняття сутнісних сил та їхнього опредмечування також знаходимо в роботах А.К.Ісаєва, Л.О.Цирьової, Н.І.Шаталової, Л.М.Коган. «Будучи активным существом, обращая внешний мир в предмет своей деятельности, он изменяется и сам, активно преобразует самого себя. Специфический вид активности личности, когда объектом ее деятельности является ее собственные сущностные силы, называемые самореализацией личности. Сущностные силы характеризуют содержание процесса, формой которого выступает самореализация личности. Сущностные силы - это потенция самореализации, а самореализация - действительный процесс реализации сущностных сил» [8, с.12]. Крім того, підкреслюється, що опредмечування відбувається через діяльність, яка носить цілеспрямований характер [5].

Проаналізувавши різні підходи до проблеми самореалізації у вітчизняній філософії, можна виокремити ключові спільні моменти. По-перше, ключовим поняттям у визначенні самореалізації є сутнісні сили особистості. По-друге, спільним є розуміння самореалізації як процесу опрідмечування (розкриття, практичного здійснення) сутнісних сил. Це пов'язане з тим, що реалізувати себе людина може лише через різні види соціальної життєдіяльності «Самореализация - сознательный, целенаправленный процесс раскрытия и опрідмечивания сущностных сил личности в ее многообразной социальной деятельности» [5]. По-третє, підкреслюється, що самореалізація – це є самодіяльність, тобто діяльність згідно з власною волею. «Человека можно заставить, принудить выполнить ту или иную деятельность, но нельзя заставить реализовать (выполнить) себя. Конечно, это не только не исключает, а наоборот, предполагает наличие внешних побудительных импульсов самореализации, но они действуют здесь, преломляясь во внутреннем «механизме» поведения личности» [5, с.18].

Разом з тим, проблема самореалізації особистості, яка переважно була прерогативою філософського дослідження, у своїй сутності є психолого-педагогічною проблемою. Тому не дивно, що поруч з філософськими дослідженнями проблеми в 60-70рр. роках 20 століття самореалізація широко досліджувалась і в психології.

Слід зазначити, що поняття самореалізації стало активно використовуватись в психології вперше в 30-х роках ХХст. в рамках органістичного напрямку, коли К.Гольдштейн увів поняття самоактуалізації та самореалізації як постійного прагнення реалізувати свої вродженні потенції (К.Гольдштейн, 1939). Існує й думка, що ідея самореалізації бере початок в роботах А.Адлера, який використовував терміни «прагнення до зверхності» та «прагнення до самодосконалості» як взаємозамінні. Проте, частіше ці поняття відносять до самоствердження (С.Л.Березін, Є.П.Нікітін).

Ідея самореалізації стала центральною в зарубіжній гуманістичній психології в 50-70 рр. ХХст. і є ключовою у працях А.Маслоу та К.Роджерса. А.Маслоу звертається до поняття самоактуалізації, однак чіткого його визначення не наводить. Спочатку автор мав намір користуватися вузьким визначенням самоактуалізації як прагнення людини до самовтілення, актуалізації закладених в ній потенцій, або «стати все більше і більше тим, ким вона здатна стати». У пізніших роботах автор дає багато інших визначень і поняття самоактуалізації стає все ширшим. Крім того,

терміни самореалізація та самоактуалізація вживаються як синоніми. На думку О.М.Городілової, основними аспектами самоактуалізації у працях А.Маслоу є розгляд самоактуалізації як потреби, як процесу вираження внутрішньої природи (самості), як прояву її Я, як реалізації можливостей та здібностей, цінностей, як повноцінного розвитку, самопізнання, самовдосконалення, як психічного здоров'я, особливого психічного стану [3, с.12]. На думку Д.О.Леонтьєва, поняття самоактуалізації в теорії А.Маслоу включає в себе окремі самостійні процеси самовираження, саморозвитку, самоствердження, ігноруючи суттєву різницю між ними, а теоретична аморфність поняття самоактуалізації є одним з найсуттєвіших недоліків теорії [7, с.171].

К.Роджерса прийнято вважати ще одним автором теорії самоактуалізації. Психологічне здоров'я, ідеальний образ Я К.Роджерс як і А.Маслоу пов'язує з самоактуалізацією. Активізація та вдосконалення людських потенцій, на його думку, ведуть до становлення «повноцінно функціонуючої людини», її самореалізації протягом усього життя.

Якщо ж говорити про співвідношення понять «самоактуалізація» та «самореалізація», то можна виокремити 2 наступні підходи у сучасній науковій думці: 1) розгляд обох понять як синонімічних одне одному, вважаючи при цьому, що в пострадянських країнах ширше прийнятий термін «самореалізація», а в зарубіжних дослідженнях – «самоактуалізація» (Б.А.Орлов); 2) проголошення схожості обох понять, оскільки обидва вони описують дуже близькі явища, що стосуються реалізації людських можливостей, прояву та розвитку власних задатків, однак ствердження їх відмінностей, які пов'язані з різними акцентами аналізу: на внутрішньому або на зовнішньому плані існування особистості. Так, Л.О.Коростильова говорить про те, що самоактуалізація відображає цей процес в більшій мірі якби у внутрішньому плані особистості, а самореалізація – в більшому ступені у зовнішньому [6, с.49]. Однак, в цей же час Є.Є.Вахромов у своїй праці наголошує, що самореалізація є мислинним, когнітивним аспектом, роботою на внутрішньому плані, що полягає у плануванні власних дій і осмисленні результатів. Хоча, обидва автори згодні, що самоактуалізація та самореалізація є нерозривними сторонами одного процесу, результатом якого є людина, що максимально розкрила і використовує свій потенціал.

Спорідненими з поняттям самореалізації, однак не однаковими з ним, є поняття

«самовираження», «самоздійснення», «саморозвиток». Розглянемо співвідношення понять «самореалізація» та «самовираження». К.А.Абульханова-Славська вважає, що самореалізація можлива лише тоді, коли самопізнання своїх здібностей вже закінчено, повністю сформований образ «Я» і є готовність особистості забезпечити усю сукупність умов самореалізації. Інакше, місце має не самореалізація, а процес самовираження як виключно зовнішній, показний прояв себе. Самовираження – активність суб'єкту, що спрямована на самореалізацію, однак що не досягла ефекту особистісного внеску, тобто що не вилілась у діяння [7].

Самореалізація та *самоствердження* теж співвідносяться по-різному. На думку Д.О.Леонтьєва, самореалізація та самоствердження можуть не відрізнятися зовнішньо, однак мають різні мотиваційні основи: при самоствердженні має місце прагнення отримати суспільне визнання зі сторони інших. Якщо людина позбавляється можливості отримати суспільне визнання, то це призводить до зникнення активності, яка направлена на самоствердження, однак не вплине на справжню самореалізацію [7].

Процеси самореалізації та *саморозвитку* розглядаються як окремо так і разом. Процес саморозвитку, на думку Д.О.Леонтьєва, має іншу мотиваційну основу, у порівнянні з процесом самореалізації – це прагнення до розвитку, збагачення своїх сутнісних сил [7]. За Л.Н.Куликовою, самореалізація є компонентом процесу розвитку.

Окрім того, немає єдності у визначенні того, що ж саме реалізується (об'єктивується, опредмечується, розкривається) в процесі самореалізації. Поруч із використанням марксистського терміну «сутнісні сили», у визначеннях самореалізації зустрічаються і вживання конкретно-психологічних компонентів: здібності (Л.Н.Коган, Л.Н.Куликова, Г.К.Чернявська), схильності, задатки (Ю.І.Филимоненко, Г.К.Чернявська), потреби (Н.І.Полубабкіна, Л.Н.Куликова), цінності (Н.Р.Гінзбург, І.Б.Дерманова), потенціал, можливості тощо. Ці компоненти часто по-різному поєднуються у визначеннях одного автора. В інших працях мова йде про цілісне (без виокремлення компонентів) здійснення індивідуальності, Я, сутності людини, її самості (Л.О.Коростильова, П.Н.Пестеров, Л.О.Цирьова). Самореалізація у найзагальнішому вигляді визначається як процес реалізації себе, тобто здійснення самого себе у житті і повсякденній діяльності, пошук та утвердження свого особливого шляху в цьому світі, своїх цінностей і смислу свого існування в кожен момент часу [4, с.20].

В цілому, важливою особливістю поняття самореалізації є його багатоапекстність та багатомірність. Тому, це явище розглядається в декількох ракурсах: як потреба (мотив), як процес і як результат (підсумок). Автори часто розглядають *мотиваційну основу* процесу самореалізації через потреби особистісного росту, самовдосконалення, не відокремлюючи їх від мотивів самореалізації (І.Б.Дерманова, Л.О.Коростильова), хоча деякі приписують самореалізації особливі мотиви (мотив особистого безсмертя і метаперсоналізації [7, с.167]). Крім того, окремі вітчизняні науковці потребу в самореалізації розглядають як основну, стрижневу (Є.О.Іваненко), основний, головний мотив (І.В.Золотухіна, Р.К.Марамкулова), проте ніяк не обґрунтовують таку характеристику. Ю.І.Филимоненко розглядає цю потребу за її походженням як вроджену, однак частіше зустрічається думка про те, що вона не має вродженого характеру. Самореалізація - набута потреба, яка формується у ході життя (Н.І.Полубабкіна, Б.С.Братусь), є продуктом певної стадії розвитку людини (Є.Б.Лисовська).

Питання про особливості самореалізації як результату та її критеріїв є достатньо складним. Самореалізація як *результат* найчастіше досліджується як певний рівень особистісного розвитку. І.Б.Дерманова та Л.О.Коростильова розглядають результат самореалізації як «наявність певних психологічних властивостей і якостей». Автори вважають, що в результаті самореалізації формуються «нові, більш узагальнені, зі складнішою структурою» інтегральні характеристики, кожна з яких є «результатом взаємодії цілого ряду властивостей особистості більш низького рівня узагальненості» [4, с.32-35]. Таким чином, автори говорять про певні зміни та новоутворення у структурі особистості. Самореалізація як підсумок розглядається у дослідженнях, які аналізують певні часові відрізки життєвого шляху, або прожитого життя в цілому.

Більш широкого тлумачення самореалізація набула як *процес*. Вітчизняні науковці підкреслюють, що суспільство – не лише умова самореалізації людини, а її об'єктивна передумова, оскільки саме у суспільних відносинах людини розпредмечує предметні форми культури, оволодіває кристалізованими у них силами, отримує на основі власних природних сил сутнісні сили [3, с.34]. Однак, суспільство може не лише сприяти, а й перешкоджати процесу самореалізації людини, коли суспільні відносини вступають у протиріччя з траєкторією вільного розвитку та реалізації сутнісних сил особистості. Саме у

процесі соціалізації відбувається розвиток потенцій (звернута, обмежена можливість) до рівня потенціалу (розвернута, готова до дії форма можливості), який потім у процесі самореалізації переходить в дійсність [там же]. У якості дуже важливої умови самореалізації розглядається конструктивний діалог, спілкування з іншим (В.Франкл, В.І.Слободчиков та ін.).

Е.В. Галажинський теж наголошує на необхідності диференціювати в загальній проблемі самореалізації різні аспекти і пропонує наступні: продуктивний аспект (що отримується в результаті самореалізації і навіщо це потрібно), особистісний, що дозволяє поставити проблему потенціалу самореалізації та рівня креативності особистості (хто реалізується), процесуальний, в якому виявляють себе проблеми процесу самореалізації в об'єктивному часі і просторі життєвого світу особистості, діяльнісний, який дозволяє найбільш широко поставити проблеми направленості, вибірковості, мотивації, регуляції діяльності, через які особистість реалізує себе [1, с.17].

Н.І.Полубабкіна на основі активності виокремлює внутрішню та зовнішню сторони процесу самореалізації. Зовнішня сторона включає зовнішню активність людини (акти самодіяльності та творчості), внутрішня – внутрішню особистісну активність (ціле- і смислотворення).

Д.О.Леонтьєв виокремлює 3 рівні аналізу проблеми самореалізації: філософський, на якому вирішуються питання сутності людини, суті процесу самореалізації; соціологічний, на якому розглядаються шляхи та способи самореалізації особистості в конкретних соціокультурних умовах; психологічний, який аналізує особистісні якості та конкретні умови, які дозволяють особистості продуктивно самореалізуватися [7, с.157-158].

Якщо ж говорити про характер процесу самореалізації, то багато авторів підкреслюють його свідомість, довільність, що проявляється в актах самопізнання, в уточненні ціннісних смислів, самоорганізації та саморегуляції, програмуванні своїх проявів, в напруженій роботі внутрішнього світу (Б.Г.Ананьєв). У якості форм самореалізації, тобто яким чином здійснюється цей процес, в наукових працях вказують діяльність (Б.С.Братусь, Л.Н.Коган, Є.Ф.Майорова), самодіяльність (Л.Я.Дорфман), активність (К.А.Абульханова-Славська, Н.І.Полубабкіна), життєдіяльність, життєтворчість (П.П.Соболь) тощо.

Так, беручи до уваги багатоаспектність та поліфункціональність поняття самореалізації, Л.О. Коростильова, на нашу думку, дає одне з найбільш глибоких визначень, яке враховує

різні сторони цього феномену. Самореалізація особистості – це здійснення можливостей розвитку Я за допомогою власних зусиль, співдіяльності, співтворчості з іншими людьми, соціумом та світом в цілому. Самореалізація передбачає збалансований і гармонічний розвиток різних аспектів особистості шляхом прикладання адекватних зусиль, що направлені на розкриття індивідуальних та особистісних потенціалів. У найзагальнішому вигляді процес реалізації себе – це здійснення самого себе у житті та повсякденній діяльності, пошук і ствердження свого особливого шляху у світі, своїх цінностей і смислу свого існування в кожен момент часу. Самореалізація досягається лише тоді, коли у людини є сильний спонукальний мотив для особистісного росту [6, с.69].

Слід зазначити, що необхідність створення умов для всебічної самореалізації особистості є одним з положень декларації прав людини, прийнятої ООН. Так, на думку Б.С.Гершунського, самореалізація особистості може бути розглянута у якості мети освіти [2]. Це положення підтримує і О.В.Бондаревська, на думку якої найвищою метою освіти є людина, її розвиток, підтримку індивідуальності, створення умов для самореалізації.

У центрі педагогічної концепції самореалізації лежить віра в індивідуальний досвід людини, у його здатність до саморозкриття, у можливість вияву у собі унікальної та неповторної сутності, у визначенні напрямів та засобів особистісного росту. Педагогічний аспект проблеми самореалізації передбачає розробку засобів і умов, що стимулюють процеси самопізнання, цілепокладання, проектування перспектив власної життєдіяльності. Так, теоретична по суті проблема, носить досить прикладний характер, і в цьому, на думку Б.С.Гершунського, її відмінність від абстрактної ідеї всебічно розвиненої особистості [2, с. 6]. Логіка освітнього процесу полягає в тому, щоб активізувати в особистості прагнення до росту, сформувати готовність до майбутньої професійної самореалізації, оскільки самореалізація можлива лише за умови, що людина усвідомлює власні здібності, володіє знаннями, вміннями і навичками, які дозволяють їх реалізувати потенціал, та здатна до цілеспрямованих та вольових зусиль [2, с. 6]. Таким чином, стверджується необхідність цілеспрямованого формування готовності учня до самореалізації.

Отже, самореалізація особистості є складним феноменом, суть якого розкривається через поняття опремечування потенціалу та сутнісних сил, діяльність та активність і може розглядатись як потреба,

результат чи процес. Не зважаючи на різницю у розумінні природи та сутності явища, чітко зрозуміло є необхідність забезпечення можливостей самореалізації особистості в освітньому процесі.

Перспективи подальшого дослідження пов'язуємо з особливостями професійної самореалізації та умовами формування готовності до неї у процесі професійної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Галажинский Э.В. Системная детерминация самореализации личности: Дисс. ...доктора психол.наук. – Томск, 2002. – 320 с.
2. Гершунский Б.С. Концепция самореализации личности в системе обоснования ценностей и целей образования // Педагогика. – 2003. – №10. – С.3-8.
3. Гордилова Е.Н. Самоактуализация и ее связь с интегральной индивидуальностью: Дис. ...канд. психол. наук. – Пермь, 2002. – 244 с.
4. Дерманова И.Б., Л.А.Коростылева. Некоторые аспекты феномена самореализации // Психологические

проблемы самореализации личности / Под ред. А.А.Крылова, Л.А. Коростылевой. – СПб: ЦИБКО, 1997. – С.20-37.

5. Коган Л.М. Самореализация личности как социальный процесс // Социально-культурные предпосылки самореализации личности в социалистическом обществе. – Свердловск, 1983.

6. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности: Основные сферы жизнедеятельности: Дисс...-д-ра психол.наук. – СПб, 2001. – 398 с.

7. Леонтьев Д.А. Самореализация и сущностные силы человека // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии /Под. ред. Д.А.Леонтьева, В.Г.Щур. – М.: Смысл, 1997. – С.156-176.

8. Шаталова Н.И. Самореализация личности: Автореф. дис. ... канд. фил. наук. – Свердловск, 1979.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Файнман Інна Борисівна – викладач кафедри іноземних мов Державної льотної академії України, аспірант.

Наукові інтереси: професійна освіта майбутніх авіаційних фахівців

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПРИВАТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У ЦЕНТРАЛЬНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ В КІНЦІ ХІХ–ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Оксана ФІЛОНЕНКО (Кіровоград)

У статті на основі архівних матеріалів та інших джерел розглянуто організаційні засади навчально-виховного процесу в приватних навчальних закладах у центральному регіоні України кінця ХІХ – початку ХХ століття. Зроблено спробу виявити політику керівництва щодо організації та функціонування приватних шкіл, розкрити досягнення й прорахунки.

В статтє на основани архивних материалов и других источников рассмотрены особенности учебно-воспитательного процесса в частных учебных заведениях в центральном регионе Украины в конце ХІХ – начало ХХ столетия. Сделано попытку выявить политику руководства касательно организации и функционирования частных школ, раскрыть достижения и просчеты.

Ключові слова: центральний регіон, становлення, розвиток, народні училища, приватні навчальні заклади, навчально-виховний процес, освітянські традиції.

На сучасному етапі державотворення основним завданням політики реформування освіти на регіональному рівні є її відповідність пріоритетам розвитку регіону. Одним із стратегічних завдань змісту освіти, визначених “Національною доктриною розвитку освіти в Україні у ХХІ ст.”, є оптимальне поєднання класичної спадщини та сучасних досягнень наукової думки, використання позитивних надбань національного і регіонального педагогічного досвіду.

Сучасна регіоналізація України є соціально-економіко-географічною: виділення регіонів здійснюється за сукупністю природно-географічних, соціально-географічних, соці-

льно-демографічних, соціально-економічних, історичних та культурологічних чинників.

Кожний регіон України, і центральний у тому числі, має неповторний етнічний автопортрет, специфічне культурне середовище, своєрідні природно-географічні умови, нарешті, історичну долю. Всі зазначені фактори формують самобутню соціальну психологію та духовність населення, вимагаючи такої ж оригінальної системи виховання.

Центральний регіон України відомий своїми своєрідними культурними та освітянськими традиціями, які обумовили формування досить яскравої педагогічної самобутності, яка проявилася в специфічності системи освіти, в просвітницькій діяльності діячів освіти та культури, оригінальності педагогічних пошуків, які обумовили формування досить яскравої педагогічної самобутності, яка проявилася в специфічності системи освіти, в просвітницькій діяльності діячів освіти та культури, оригінальності педагогічних пошуків.

Кінець ХІХ – початок ХХ століття ввійшли у сучасну історію України як час кардинальних змін в усьому суспільстві. У цей час відбувалися активні суспільні процеси, пов'язані з швидкими темпами розвитку промисловості, що, у свою чергу, викликало зміни в освіті: розширювалася мережа